

RETTIDIG OMHU FOR FREMTIDEN

KUNSTIG INTELLIGENS OG GRUNDLÆGGENDE RETTIGHEDER

RESUMÉ

3

Vigtigste resultater og FRA's udtalelser

5

Aktiv sikring af de grundlæggende rettigheder – anvendelsesområde, konsekvensanalyser og ansvarlighed

10

Ikkediskrimination, databeskyttelse og adgang til domstolsprøvelse: tre horisontale temaer

© Den Europæiske Unions Agentur for Grundlæggende Rettigheder, 2021.

Gengivelse tilladt med kildeangivelse.

Ved enhver anvendelse eller gengivelse af fotos eller andet materiale, der ikke er omfattet af ophavsret tilhørende Den Europæiske Unions Agentur for Grundlæggende Rettigheder, skal der indhentes tilladelse direkte fra indehaveren af ophavsretten.

Hverken Den Europæiske Unions Agentur for Grundlæggende Rettigheder eller personer, der handler på vegne af agenturet, kan påtage sig noget ansvar for, hvorledes den følgende information anvendes.

Luxembourg: Den Europæiske Unions Publikationskontor, 2021

Print	ISBN 978-92-9461-207-6	doi:10.2811/15	TK-04-20-657-DA-C
PDF	ISBN 978-92-9461-237-3	doi:10.2811/817874	TK-04-20-657-DA-N

Fotos:

Forside: © HQUALITY/Adobe Stock

Side 1: © Mykola Mazuryk/AdobeStock

Side 3: © Mimi Potter/AdobeStock

Side 4: © Sikov/Adobe Stock

Side 7: © Gorodenkoff/Adobe Stock

Side 9: © VideoFlow/Adobe Stock

Side 11: © Monsitj/Adobe Stock

»AI er udmærket, men vi skal uddannes i at bruge det.«

(Privat virksomhed, Spanien)

»Der er fare for at få for meget tillid til maskinerne.«

(Offentlig myndighed, Frankrig)

Kunstig intelligens (*artificial intelligence*, AI) anvendes i stadig højere grad i både den private og offentlige sektor og påvirker vores dagligliv. Nogle ser AI som afslutningen på menneskets kontrol over maskinerne. Andre betragter det som den teknologi, der vil hjælpe menneskeheden med at tackle nogle af de mest presserende udfordringer. Selv om hverken den ene eller den anden opfattelse behøver at være dækkende, er det tydeligt, at bekymringerne over AI's indflydelse på de grundlæggende rettigheder vokser, hvorfor det er rimeligt at undersøge brugen heraf blandt aktører på menneskerettighedsområdet.

FRA's rapport *Rettidig omhu for fremtiden – Kunstig intelligens og grundlæggende rettigheder* tegner et øjebliksbillede af, hvordan AI-relaterede teknologier for tiden anvendes i EU, og analyserer implikationerne af AI på grundlæggende rettigheder. Den fokuserer på brugstilfælde inden for fire kerneområder – sociale ydelser, forudsigende politiarbejde, sundhedstjenester og målrettet reklame.

Dette resumé indeholder de hovedresultater, der er skitseret i rapporten.

Definition af AI

Der findes ingen universelt accepteret definition af AI. Snarere end at henvise til konkrete anvendelser afspejler det den seneste teknologiske udvikling, der omfatter en række forskellige teknologier.

I forbindelse med FRA's forskning blev der ikke anvendt nogen streng definition af AI på de brugstilfælde, som fremlægges i hovedrapporten. Til brug for interviewene blev AI defineret bredt, med henvisning til definitionen givet af Europa-Kommissionens Ekspertgruppe på Højt Niveau vedrørende Kunstig Intelligens (AI HLEG):

»Med kunstig intelligens menes der systemer, der udviser intelligent adfærd ved at analysere omgivelserne og handle – med en vis grad af autonomi – for at opnå specifikke mål. AI-systemer kan være rent softwarebaserede og agere i den virtuelle verden (f.eks. taleassistenter, billedanalyseprogrammer, søgemaskiner, tale- og ansigtsgenkendelsessystemer), eller AI kan indlejres i hardwareudstyr (f.eks. avancerede robotter, autonome biler, droner eller applikationer til tingenes internet).«

*Denne indledende definition fra AI HLEG var genstand for yderligere drøftelse i gruppen. Se AI HLEG (2019), **En definition af AI: De væsentligste muligheder og discipliner.***

Hvad dækkede forskningsarbejdet?

FRA udførte feltbaseret forskningsarbejde i fem EU-medlemsstater: Estland, Finland, Frankrig, Nederlandene og Spanien. Der blev indhentet information fra fagpersoner inden for design og anvendelse af AI-systemer i private og offentlige nøglesektorer om, hvordan de håndterer relevante spørgsmål om grundlæggende rettigheder.

Under forskningsarbejdet – der var baseret på 91 personlige interviews – blev der indhentet information om:

- formålet med og den praktiske anvendelse af AI-teknologier
- vurderingerne udført i forbindelse med brugen af AI og relevante juridisk rammer og tilsynsmekanismer
- opmærksomheden på grundlæggende rettigheder og at få mulige garantier på plads
- planer for fremtiden.

Yderligere blev 10 eksperter i overvågning eller observation af mulige overtrædelser af grundlæggende rettigheder angående brugen af AI, herunder civilsamfundet, jurister og tilsynsorganer, interviewet.

En mere detaljeret beskrivelse af forskningsmetoden og de spørgsmål, der blev stillet under interviewene, findes i bilag 1 til hovedrapporten på [FRA's websted](#).

»Det vigtigste er at håndtere sagerne mere effektivt. Det drejer sig om at anvende arbejdsstyrken – sagsbehandlerne – så effektivt som muligt.«

(Offentlig myndighed, Nederlandene)

»Når vi testede systemet, så vi ikke rigtigt på de juridiske aspekter, men på, om systemet var rentabelt.«

(Privat virksomhed, Estland)

FRA's arbejde med AI, big data og grundlæggende rettigheder

FRA's rapport om AI og grundlæggende rettigheder er hovedudgivelsen i forbindelse med FRA's **projekt om kunstig intelligens, big data og grundlæggende rettigheder**. Projektet sigter mod at vurdere de positive og negative følger af nye teknologier, herunder AI og big data, for de grundlæggende rettigheder.

Rapporten bygger på resultater fra en række tidligere afhandlinger:

- **Facial recognition technology: fundamental rights considerations in the context of law enforcement** (ansigtsgenkendelsesteknologi: overvejelser angående grundlæggende rettigheder i lyset af retshåndhævelse) (2019): Denne afhandling giver en oversigt over og analyserer udfordringer angående grundlæggende rettigheder, som opstår, når offentlige myndigheder anvender ansigtsgenkendelsesteknologi til retshåndhævelsesformål. Den redegør også kortfattet for skridt, der bør tages, for at undgå krænkelse af rettigheder.
- **Data quality and artificial intelligence – mitigating bias and error to protect fundamental rights** (datakvalitet og kunstig intelligens – nedbringelse af systematiske fejl som led i beskyttelsen af de grundlæggende rettigheder) (2019): Denne afhandling fremhæver vigtigheden af at udvise omhu og undgå ringe datakvalitet.
- **#BigData:Discrimination in data-supported decision making** (#BigData: diskrimination i dataunderstøttet beslutningstagning) (2018): Denne fokusafhandling debatterer, hvordan denne diskrimination kan forekomme, og foreslår mulige løsninger.

Som led i projektet undersøger FRA også muligheden for at undersøge konkrete eksempler på udfordringer i forbindelse med grundlæggende rettigheder, når der anvendes algoritmer til beslutningstagning, gennem enten onlineeksperimenter eller simulationsundersøgelser.

Vigtigste resultater og FRA's udtalelser

Nye teknologier har radikalt ændret den måde, vi organiserer og lever i vores liv på. Navnlig har nye datadrevne teknologier tilskyndet til udvikling af kunstig intelligens (AI), herunder øget automatisering af opgaver, der normalt udføres af mennesker. Covid-19-sundhedskrisen har styrket indførelsen af AI og dataudveksling – hvilket skaber nye muligheder, men også udfordringer og trusler mod menneskerettighederne og de grundlæggende rettigheder.

Udviklingen inden for AI har fået bred opmærksomhed i medierne, civilsamfundet, blandt forskere, menneskerettighedsorganisationer og politiske beslutningstagere. En stor del af denne opmærksomhed fokuserer på dens potentiale til at understøtte den økonomiske vækst. Der har været mindre opmærksomhed på, hvordan forskellige teknologier kan påvirke de grundlæggende rettigheder. Der foreligger endnu ikke nogen stor mængde empiriske beviser om det brede spektrum af rettigheder, som AI indvirker på, ej heller om de nødvendige garantier for at sikre den praktiske overholdelse af de grundlæggende rettigheder, når AI bruges.

Den 19. februar 2020 offentliggjorde Europa-Kommissionen en hvidbog om kunstig intelligens – *En europæisk tilgang til ekspertise og tillid*. Den opridses hovedprincipperne for en kommende EU-lovgivningsramme for AI i Europa. Det bemærkes i hvidbogen, at det er afgørende, at en sådan ramme baseres på EU's grundlæggende værdier, herunder respekt for menneskerettighederne – artikel 2 i traktaten om Den Europæiske Union (TEU).

FRA's rapport om AI og grundlæggende rettigheder understøtter dette mål ved at undersøge implikationer for grundlæggende rettigheder i forbindelse med brugen af AI. På grundlag af konkrete »AI-brugstilfælde« på udvalgte områder fokuserer den på den konkrete situation i forhold til udfordringer for grundlæggende rettigheder og muligheder i forbindelse med brugen af AI.

Rapporten bygger på 91 interviews med embedsmænd i offentlige forvaltninger og medarbejdere i private virksomheder i udvalgte EU-medlemsstater. De blev spurgt om deres brug af AI, deres opmærksomhed om spørgsmål vedrørende grundlæggende rettigheder, og praksis med hensyn til vurdering og afbødning af risici i forbindelse med brugen af AI.

Desuden blev der gennemført 10 interviews med eksperter, som på forskellige måder beskæftiger sig med de potentielle udfordringer vedrørende grundlæggende rettigheder i forbindelse med AI. Denne gruppe omfattede offentlige organer (såsom tilsynsførende myndigheder), NGO'er og jurister.

Retlig ramme

Den overordnede ramme (*) for grundlæggende rettigheder gældende for anvendelsen af AI i EU udgøres af EU's charter om grundlæggende rettigheder (chartret) og den europæiske menneskerettighedskonvention.

Flere andre af Europarådets instrumenter og internationale menneskerettighedsinstrumenter er relevante. Disse omfatter verdenserklæringen om menneskerettigheder af 1948 og de væsentligste af FN's menneskerettighedskonventioner.**)

Derudover bidrager sektorspecifik afledt EU-ret, navnlig EU's databeskyttelseslovgivning og EU's lovgivning om ikkediskrimination, til at garantere de grundlæggende rettigheder i forbindelse med AI. Endelig finder EU-medlemsstaternes nationale lovgivning også anvendelse.

(*) Mere herom i FRA (2012), *Bringing rights to life: The fundamental rights landscape of the European Union* (Bringe rettigheder til live: Den Europæiske Unions landskab med grundlæggende rettigheder), Luxembourg, Den Europæiske Unions Publikationskontor.

***) Disse væsentlige konventioner omfatter: Den internationale konvention om borgerlige og politiske rettigheder af 1966; den internationale konvention om økonomiske, sociale og kulturelle rettigheder af 1966; den internationale konvention om afskaffelse af alle former for racediskrimination af 1965; den internationale konvention om afskaffelse af alle former for diskrimination mod kvinder af 1979; konventionen mod tortur af 1984; konventionen om barnets rettigheder af 1989; konventionen om handicappedes rettigheder af 2006; den internationale konvention til beskyttelse af alle personer mod tvungen forsvinding af 2006.

For yderligere information om rammerne for den universelle internationale menneskerettighedslovgivning, herunder håndhævelsesmekanismerne herfor, se f.eks. De Schutter, O. (2015), *International Human Rights Law: Cases, Materials, Commentary*, Cambridge, Cambridge University Press, 2nd edition.

AKTIV SIKRING AF DE GRUNDLÆGGENDE RETTIGHEDER — ANVENDELSESOMRÅDE, KONSEKVENSANALYSER OG ANSVARLIGHED

Overvejelse af de grundlæggende rettigheders fulde anvendelsesområde med hensyn til AI

Anvendelsen af AI-systemer berører uanset anvendelsesområdet en lang række grundlæggende rettigheder. Disse omfatter – men rækker også ud over – privatliv, databeskyttelse, ikkediskrimination og adgang til domstolsprøvelse.

EU's charter om grundlæggende rettigheder (chartret) blev retligt bindende i december 2009 og har samme retskraft som EU-traktaterne. Det samler borgerlige, politiske, økonomiske og sociale rettigheder i én enkelt tekst. I henhold til artikel 51, stk. 1, i chartret skal Unionens institutioner, organer, kontorer og agenturer respektere alle de rettigheder, der er fastsat i chartret. EU-medlemsstaterne skal gøre dette, når de gennemfører EU-retten. Dette gælder såvel for AI som for alle andre områder.

Det feltarbejde, der er udført i forbindelse med denne forskning, viser, at mange forskellige systemer anvendes under overskriften AI. De analyserede teknologier indebærer forskellige niveauer af automatisering og kompleksitet. De varierer også med hensyn til omfang og potentiel indvirkning på mennesker.

FRA's resultater viser, at anvendelse af AI-systemer uanset anvendelsesområdet berører en lang række grundlæggende rettigheder. Disse omfatter, men rækker også ud over, privatliv og databeskyttelse, ikkediskrimination og adgang til domstolsprøvelse. Men når man ser på virkningen af AI med hensyn til grundlæggende rettigheder, viser interviewene, at anvendelsesområdet ofte er afgrænset til specifikke rettigheder.

Et bredere udvalg af rettigheder skal tages i betragtning i forbindelse med brugen af AI afhængigt af teknologien og anvendelsesområdet. Ud over rettigheder angående privatliv og databeskyttelse, lighed og ikkediskrimination og adgang til domstolsprøvelse kan andre rettigheder overvejes. Disse omfatter f.eks. menneskelig værdighed, retten til social sikring og social bistand, retten til god forvaltning (hovedsagelig relevant for den offentlige sektor) og forbrugerbeskyttelse (særlig vigtig for virksomhederne). Afhængigt af konteksten for anvendelsen af AI skal der tages hensyn til enhver anden rettighed, der er beskyttet i chartret.

FRA'S UDTALELSE NR. 1

Ved indførelse af nye politikker og vedtagelse af ny lovgivning om AI skal fællesskabslovgiveren og medlemsstater, der handler inden for EU-rettens anvendelsesområde, sikre sig, at det fulde spektrum af grundlæggende rettigheder, som fastlagt i chartret og EU-traktaterne, respekteres. Specifikke garantier for grundlæggende rettigheder skal ledsage relevante politikker og love.

I den forbindelse bør EU og dens medlemsstater bygge på solid dokumentation vedrørende AI's indvirkning på de grundlæggende rettigheder for at sikre, at enhver begrænsning af visse grundlæggende rettigheder overholder principperne om nødvendighed og proportionalitet.

Der skal indføres relevante garantier ved lov for effektivt at beskytte mod vilkårlige indgreb i de grundlæggende rettigheder og for at skabe retssikkerhed for både udviklere og brugere af AI. Frivillige ordninger for overholdelse og aktiv sikring af grundlæggende rettigheder i forbindelse med udvikling og anvendelse af AI kan bidrage yderligere til at mindske krænkelse af rettigheder. I overensstemmelse med minimumskravene til juridisk klarhed – som et grundlæggende retsstatsprincip og en forudsætning for at sikre grundlæggende rettigheder – skal lovgiveren udvise behørig omhu, når anvendelsesområdet for en sådan AI-lovgivning fastlægges.

I betragtning af de mange forskellige teknologier, der er omfattet af begrebet om AI, og manglen på viden om det fulde omfang af dens potentielle indvirkning på grundlæggende rettigheder, kan det være nødvendigt regelmæssigt at vurdere den juridiske definition af AI-relaterede begreber.

FRA'S UDTALELSE NR. 2

EU-lovgiveren bør overveje at gøre konsekvensanalyser, der dækker hele spektret af grundlæggende rettigheder, obligatoriske. Disse bør omfatte den private og den offentlige sektor og anvendes, inden der tages et AI-system i brug. Konsekvensanalyserne bør tage hensyn til AI-teknologiers varierende karakter og omfang, herunder automatiseringsniveauet og kompleksiteten, samt den potentielle skade. De bør omfatte grundlæggende screeningkrav, der også kan bidrage til at øge opmærksomheden omkring potentielle konsekvenser for de grundlæggende rettigheder.

Konsekvensanalyser bør bygge på etableret god praksis fra andre områder og regelmæssigt gentages under implementeringen, hvor det er relevant. Disse vurderinger bør gennemføres på en gennemsigtig måde. Deres resultater og anbefalinger bør så vidt muligt være offentligt tilgængelige. Til støtte for konsekvensanalyseprocessen bør det kræves af virksomheder og offentlige forvaltninger, at de indsamler den information, der er nødvendig for at foretage en grundig vurdering af den potentielle indvirkning på de grundlæggende rettigheder.

EU og medlemsstaterne bør overveje målrettede foranstaltninger for at støtte personer, der udvikler, anvender eller planlægger at anvende AI-systemer, for at sikre effektiv overholdelse af deres forpligtelser med hensyn til konsekvensanalyser vedrørende grundlæggende rettigheder. Sådanne foranstaltninger kan omfatte finansiering, retningslinjer, uddannelse eller bevidstgørelse. De bør især – men ikke udelukkende – være rettet mod den private sektor.

EU og medlemsstaterne bør overveje at anvende allerede eksisterende værktøjer såsom tjeklister eller selvevalueringsværktøjer, der er udviklet på europæisk og internationalt plan. Disse omfatter dem, der er udviklet af EU's Ekspertgruppe på Højt Niveau vedrørende Kunstig Intelligens.

Anvendelse af effektive konsekvensanalyser til forebyggelse af negative virkninger

Forudgående konsekvensanalyser fokuserer hovedsageligt på tekniske spørgsmål. De omhandler sjældent potentielle virkninger for de grundlæggende rettigheder. Dette skyldes, at der mangler viden om, hvordan AI påvirker sådanne rettigheder.

Indførelsen af AI-systemer berører et bredt spektrum af grundlæggende rettigheder, uanset anvendelsesområdet. I henhold til artikel 51, stk. 1, i chartret skal EU's medlemsstater respektere alle de rettigheder, der er indeholdt i chartret, når de gennemfører EU-retten. I overensstemmelse med eksisterende internationale standarder – navnlig De Forenede Nationers vejledende principper om erhvervslivet og menneskerettigheder – bør virksomheder indføre »en due diligence-proces vedrørende menneskerettigheder for at identificere, forebygge, afbøde og redegøre for, hvordan de håndterer deres indvirkning på menneskerettighederne« (princip 15 og 17). Dette gælder uanset deres størrelse og sektor og omfatter virksomheder, der arbejder med AI.

Samtidig med at EU forfølger sine forpligtelser over for FN's vejledende principper, har det vedtaget flere retsakter, der omhandler sektorspecifikke instrumenter, navnlig i forbindelse med due diligence-relaterede forpligtelser vedrørende menneskerettigheder. Der er i øjeblikket drøftelser i gang om forslag til ny afledt EU-lovgivning. En sådan lovgivning vil kræve, at virksomhederne udviser rettidig omhu med hensyn til de potentielle menneskerettigheds- og miljøvirkninger af deres aktiviteter og forsyningskæder. En sådan lovgivning vil sandsynligvis være tværsektoriel og rumme hjemmel til sanktioner for manglende overholdelse – hvilket bør omfatte brugen af AI. Se FRA's nylige rapport om **Business and Human rights – access to remedy** (erhvervslivet og menneskerettigheder – adgang til retsmidler), hvori der opfordres til forbedrede horisontale påpasselighedsregler angående menneskerettigheder for EU-baserede virksomheder.

Konsekvensanalyser er et vigtigt værktøj for såvel virksomheder som offentlige forvaltninger til at afbøde

den mulige negative indvirkning af deres aktiviteter på de grundlæggende rettigheder. EU-lovgivning inden for specifikke sektorer kræver visse former for konsekvensanalyser, f.eks. databeskyttelsesvurderinger i henhold til den generelle forordning om databeskyttelse (GDPR). Mange interviewede indberettede, at der som krævet i lovgivningen blev foretaget en databeskyttelsesvurdering. Disse antog imidlertid forskellige former. Desuden fokuserer forudgående vurderinger, når de foretages, hovedsagelig på tekniske aspekter. De omhandler sjældent potentielle indvirkninger på de grundlæggende rettigheder. Ifølge nogle interviewede foretages der ikke konsekvensanalyser af grundlæggende rettigheder, når et AI-system ikke påvirker eller ikke synes at påvirke de grundlæggende rettigheder negativt.

Forskningen viser, at de interviewede personers viden om grundlæggende rettigheder – ud over databeskyttelse og til en vis grad ikke-diskrimination – er begrænset. Flertallet anerkender imidlertid, at brugen af AI påvirker de grundlæggende rettigheder. Nogle interviewede personer angiver, at deres systemer ikke påvirker de grundlæggende rettigheder, hvilket til en vis grad hænger sammen med de opgaver, som AI-systemerne anvendes til.

Alle respondenter er opmærksomme på databeskyttelsesspørgsmål. De fleste respondenter erkender også, at diskrimination – generelt – kan være et problem, når AI anvendes. Imidlertid forbliver den nøjagtige betydning og anvendelsesområde for rettigheder i forbindelse med databeskyttelse og ikkediskrimination uklar for mange respondenter.

Forskningens resultater viser forskelle mellem den private og den offentlige sektor. De interviewede fra den private sektor er ofte mindre opmærksomme på det bredere område af grundlæggende rettigheder, som kunne blive påvirket. Den private sektor er bekendt med databeskyttelsesspørgsmål. Imidlertid er andre rettigheder såsom ikkediskrimination og adgang til domstolsprøvelse mindre velkendte blandt virksomhedsrepræsentanter, der arbejder med AI. Nogle var fuldt ud opmærksomme på mulige problemer. Men andre sagde, at ansvaret for at kontrollere spørgsmål vedrørende grundlæggende rettigheder ligger hos deres klienter.

FRA'S UDTALELSE NR. 3

EU og medlemsstaterne bør sikre, at der er etableret effektive ansvarlighedssystemer til at overvåge og, hvor det er nødvendigt, effektivt håndtere AI-systemers eventuelle negative indvirkning på de grundlæggende rettigheder. De bør ud over konsekvensanalyser af grundlæggende rettigheder (se FRA's udtalelse nr. 2) overveje at indføre specifikke garantier for at sikre, at ansvarlighedsordningen er effektiv. Dette kunne omfatte et lovkrav om tilvejebringelse af tilstrækkelig information til at foretage en analyse af AI-systemers konsekvenser for grundlæggende rettigheder. Dette vil gøre det muligt for kompetente organer at foretage ekstern overvågning og menneskerettighedstilsyn.

EU og medlemsstaterne bør også gøre bedre brug af eksisterende tilsyns-ekspertstrukturer til beskyttelse af grundlæggende rettigheder i forbindelse med brugen af AI. Disse omfatter databeskyttelsesmyndigheder, ligestillingsorganer, nationale menneskerettighedsinstitutioner, ombudsmandsinstitutioner og forbrugerbeskyttelsesorganer.

Yderligere ressourcer bør øremærkes til etablering af effektive ansvarlighedssystemer ved opkvalificering og diversificering af tilsynsorganers medarbejderstab. Dette vil gøre det muligt for dem at håndtere komplekse spørgsmål i forbindelse med udvikling og brug af AI.

Tilsvarende bør de relevante organer udstyres med tilstrækkelige ressourcer, beføjelser og – vigtigst af alt – ekspertise til at forebygge og vurdere krænkelse af grundlæggende rettigheder og effektivt støtte personer, hvis grundlæggende rettigheder er berørt af AI.

Fremme af samarbejdet mellem relevante organer på nationalt og europæisk plan kan bidrage til at udveksle ekspertise og erfaringer. Samarbejde med andre aktører med relevant ekspertise – f.eks. specialiserede civilsamfundsorganisationer – kan også hjælpe. Når medlemsstaterne gennemfører sådanne foranstaltninger på nationalt plan, bør de overveje at anvende tilgængelige EU-finansieringsmekanismer.

heder, ligestillingsorganer, nationale menneskerettighedsinstitutioner og ombudsinstitutioner. Forskningen viser, at de, som bruger eller påtænker at bruge AI ofte tog kontakt til forskellige organer om deres anvendelse af AI, såsom forbrugerbeskyttelsesorganer.

Sikring af effektivt tilsyn og overordnet ansvarlighed

Virksomheder og offentlige forvaltninger, der udvikler og bruger AI, er i kontakt med forskellige organer, der er ansvarlige for tilsynet med AI-relaterede systemer inden for deres respektive mandater og sektorer. Disse organer omfatter databeskyttelsesmyndigheder. Men de, der bruger AI, er ikke altid sikre på, hvilke organer der er ansvarlige for tilsynet med AI-systemer.

I overensstemmelse med veletablerede internationale menneskerettighedsstandarder – f.eks. artikel 1 i den europæiske menneskerettighedskonvention (EMRK) og artikel 51 i chartret – er stater forpligtet til at sikre borgernes rettigheder og frihedsrettigheder. For at sikre en effektiv overholdelse skal staterne bl.a. indføre effektive overvågnings- og håndhævelsesmekanismer. Dette gælder ligeledes i forhold til AI.

Med hensyn til overvågningen peger resultaterne på den vigtige rolle, som specialiserede organer, der er etableret inden for specifikke sektorer, og som også er ansvarlige for AI-tilsyn inden for deres mandater, spiller. Disse omfatter f.eks. tilsyn på bankområdet eller databeskyttelsesmyndigheder. En række af disse organer er potentielt relevante for AI-tilsynet set ud fra et grundlæggende rettighedsperspektiv. Organernes ansvar i forbindelse med AI-tilsynet er imidlertid stadig uklart for mange af de adspurgte fra den private og den offentlige sektor.

Offentlige forvaltningers anvendelse af AI bliver nogle gange revideret i forbindelse med deres almindelige revisioner. Private virksomheder i bestemte sektorer har også specialiserede tilsynsorganer, for eksempel inden for sundhed eller finansielle tjenesteydelser. De kontrollerer også brugen af AI og relaterede teknologier, f.eks. som led i deres certificeringsordninger. De interviewede i den private sektor udtrykte ønske om organer, der kunne yde ekspertrådgivning om mulighederne for og lovligheden af potentielle anvendelser af AI.

I EU findes der et veludviklet sæt uafhængige organer med mandat til at beskytte og fremme grundlæggende rettigheder. Disse omfatter databeskyttelsesmyndig-

Som oftest kontaktede brugere af AI databeskyttelsesmyndighederne for at søge vejledning, input eller godkendelse, når der var tale om behandling af personoplysninger. Interviewede eksperter fremhæver databeskyttelsesmyndighedernes relevans for tilsynet med AI-systemer med hensyn til anvendelsen af personoplysninger. De bemærker dog også, at databeskyttelsesmyndighederne ikke har tilstrækkelige ressourcer til denne opgave og mangler specifik ekspertise om AI-spørgsmål.

Ekspert, herunder dem, der arbejder for tilsynsorganer såsom ligestillingsorganer og databeskyttelsesmyndigheder, er enige om, at de eksisterende tilsynsorganers ekspertise skal styrkes, så de kan føre effektivt tilsyn med AI-relaterede spørgsmål. Ifølge eksperterne kan dette være en udfordring, da disse organers ressourcer allerede er strakt. De fremhævede også den vigtige rolle, som relevante civilsamfundsorganisationer med speciale i teknologi, digitale rettigheder og algoritmer spiller. De kan øge ansvarligheden i forbindelse med anvendelsen af AI-systemer.

IKKEDISKRIMINATION, DATABESKYTTELSE OG ADGANG TIL DOMSTOLSPRØVELSE: TRE HORIZONTALA TEMAER

Forskningen viser, at brugen af AI påvirker forskellige grundlæggende rettigheder. Bortset fra kontekst-relaterede specifikke aspekter, som påvirker forskellige rettigheder i forskellig udstrækning, omfatter de emner om grundlæggende rettigheder, som i løbet af forskningsarbejdet viste sig gentagne gange at gælde for de fleste AI-tilfælde: behovet for at sikre ikkediskriminatorisk brug af AI (retten til ikke at blive diskrimineret); kravet om lovformelig databehandling (retten til beskyttelse af personoplysninger); muligheden for at klage over AI-baserede beslutninger og søge oprejsning (retten til effektive retsmidler og til fair rettergang).

De to vigtigste grundlæggende rettigheder fremhævet i interviewene er databeskyttelse og ikkediskrimination. Desuden dukkede effektive måder til at klage over anvendelsen af AI op gentagne gange, forbundet med retten til en fair retssag og effektive retsmidler. Følgende tre FRA-udtalelser, som afspejler disse resultater, bør læses sammen med de øvrige udtalelser, der opfordrer til en mere omfattende anerkendelse af og reaktion på hele rækken af grundlæggende rettigheder, der berøres af AI.

FRA'S UDTALELSE NR. 4

EU-medlemsstater bør overveje at opfordre virksomheder og offentlige forvaltninger til at vurdere eventuelle potentielt diskriminerende udfald i forbindelse med brugen af AI-systemer.

Europa-Kommissionen og medlemsstaterne bør overveje at stille finansiering til rådighed for målrettet forskning i potentielt diskriminerende virkninger af brugen af AI og algoritmer. En sådan forskning vil kunne få gavn af tilpasningen af etablerede forskningsmetodologier fra samfundsvidenskaberne, som anvendes til identifikation af potentiel diskrimination på forskellige områder lige fra rekruttering til kundeprofilering.

På grundlag af resultaterne af denne forskning bør vejledning og værktøjer udvikles til støtte for aktører, som anvender AI til at spore mulige diskriminatoriske udfald.

Specifikke garantiforanstaltninger til sikring af ikkediskrimination i forbindelse med brugen af AI

De interviewede nævnte sjældent udførelse af detaljerede analyser af mulig diskrimination i forbindelse med brugen af AI. Dette tyder på, at der mangler dybdegående vurderinger af en sådan diskrimination i forbindelse med automatisk beslutningstagning.

Forpligtelsen til at respektere princippet om ikkediskrimination er fastlagt i artikel 2 i traktaten om Den Europæiske Union (TEU), artikel 10 i traktaten om oprettelse af Det Europæiske Økonomiske Fællesskab (TEUF) (som af flere årsager kræver, at Unionen bekæmper diskrimination) og artikel 20 og 21 i chartret (lighed for loven og ikkediskrimination af flere årsager). Mere specifikke og detaljerede bestemmelser i flere EU-direktiver fastlægger også dette princip med forskellige anvendelsesområder.

Automatisering og brug af AI kan i høj grad øge tjenesternes effektivitet og opskalere de opgaver, som mennesker ikke ville være i stand til at udføre. Det er imidlertid nødvendigt at sikre, at AI-baserede tjenesteydelser og beslutninger er ikkediskrimination. I anerkendelse heraf fremhævede Europa-Kommissionen for nylig behovet for yderligere lovgivning til aktiv sikring af ikkediskrimination i forbindelse med brugen af AI i **EU-handlingsplanen mod racisme 2020-2025**.

De fleste interviewede er i princippet opmærksomme på, at diskrimination kan finde sted. De rejste dog sjældent selv dette spørgsmål. Kun få tror, at deres system faktisk kunne diskriminere.

Interviewede nævnte også sjældent detaljerede analyser af potentiel diskrimination, hvilket betyder, at der mangler dybtgående analyser af potentiel diskrimination.

Det er en almindelig opfattelse, at udeladelse af information om beskyttede attributter såsom køn, alder eller etnisk oprindelse kan garantere, at et AI-system er ikke-diskriminatorisk. Dette er imidlertid ikke nødvendigvis sandt. Information med potentiel angivelse af beskyttede karakteristika («proxies»), som ofte kan findes i datasæt, kunne medføre diskrimination.

I visse tilfælde kan AI-systemer også anvendes til at teste for og opdage diskriminatorisk opførsel, som kan være kodet ind i datasæt. Der var imidlertid meget få interviewede, som nævnte muligheden for indsamling af sådan information om dårligt stillede grupper til opdagelse af potentiel diskrimination. I fraværet af dybtgående analyse af potentiel diskrimination i den faktiske anvendelse af AI-systemer er der også næsten ingen diskussion og analyse af de potentielt positive virkninger af brugen af algoritmer til at gøre beslutninger mere retfærdige. Ydermere nævnte ingen af de interviewede, som arbejdede med AI, brugen af AI til opdagelse af mulig diskrimination som et positivt resultat i den forstand, at diskrimination bedre kan opdages, når data analyseres for mulige systematiske fejl.

Eftersom opdagelse af potentiel diskrimination igennem brugen af AI og algoritmer forbliver en udfordring, og interviewede kun kort behandlede spørgsmålet, er der behov for anderledes forholdsregler til at behandle dette. Dette omfatter kravet om at overveje spørgsmål forbundet med diskrimination ved vurdering af anvendelsen af AI og investering i yderligere studier af potentiel diskrimination ved anvendelse af forskellige metodologier.

Dette kunne for eksempel omfatte testning for diskrimination. Dette kunne bygge på lignende etablerede metoder til testning af skævheder i dagligdagen, f.eks. med hensyn til jobansøgninger, hvor ansøgerens navn ændres til (indirekte) at identificere etnicitet. I forbindelse med AI-applikationer kan sådanne test omfatte eventuel oprettelse af falske profiler for onlineværktøjer, som kun adskiller sig fra hinanden med hensyn til beskyttede attributter. På denne måde kan resultaterne kontrolleres i forhold til potentiel diskrimination. Forskningen kunne også have gavn af avanceret statistisk analyse til opdagelse af forskelle i datasæt angående beskyttede grupper og kan derfor anvendes som grundlag for en undersøgelse af potentiel diskrimination.

Endelig understregede nogle interviews afholdt i forbindelse med forskningsarbejdet, at resultater fra komplekse maskinlæringsalgoritmer ofte er meget vanskelige at forstå og forklare. Således kan yderligere forskning til bedre forståelse og forklaring af sådanne resultater (såkaldt »forklarlig AI«) også hjælpe til bedre at opdage diskrimination i forbindelse med brugen af AI.

FRA'S UDTALELSE NR. 5

Det Europæiske Databeskyttelsesråd (EDPB) og Den Europæiske Tilsynsførende for Databeskyttelse (EDPS) bør overveje at yde yderligere vejledning og støtte til effektivt at gennemføre GDPR-bestemmelser, der finder direkte anvendelse på brugen af AI til aktiv sikring af grundlæggende rettigheder, navnlig med hensyn til betydningen af personoplysninger og deres brug i AI, herunder i datasæt til træning af AI.

Der er stor usikkerhed med hensyn til betydningen af automatiseret beslutningstagning og retten til menneskelig gennemgang i forbindelse med brugen af AI og automatiseret beslutningstagning. EDPB og EDPS bør derfor også overveje yderligere at præcisere begreberne »automatiseret beslutningstagning« og »menneskelig gennemgang«, når de nævnes i EU-retten.

Desuden bør de nationale databeskyttelsesorganer give praktisk vejledning i, hvordan databeskyttelsesbestemmelserne finder anvendelse på brugen af AI. Sådant vejledning kunne omfatte anbefalinger og tjeklister baseret på konkrete AI-brugstilfælde til støtte for overholdelsen af bestemmelser om databeskyttelse.

Mere vejledning om databeskyttelse

Der er behov for større klarhed om anvendelsesområdet for og betydningen af retlige bestemmelser vedrørende automatisk beslutningstagning.

Databeskyttelse er afgørende for udviklingen og brugen af AI. Artikel 8, stk. 1, i chartret og artikel 16, stk. 1, i traktaten om oprettelse af Det Europæiske Økonomiske Fællesskab fastsætter, at enhver har ret til beskyttelse af sine personoplysninger. GDPR og direktivet om retshåndhævelse (direktiv (EU) 2016/680) uddyber denne ret yderligere og indeholder mange bestemmelser, der finder anvendelse på brugen af AI.

De interviewede personer anførte, at de fleste af de AI-systemer, de anvender, anvender personoplysninger, hvilket betyder, at databeskyttelse påvirkes på mange forskellige måder. Imidlertid anvender nogle få applikationer – ifølge de interviewede – ikke personoplysninger eller anvender kun anonymiserede oplysninger, hvorfor databeskyttelseslovgivningen ikke ville finde anvendelse. Hvis der anvendes personoplysninger, finder alle databeskyttelsesrelaterede principper og bestemmelser anvendelse.

Denne rapport fremhæver et vigtigt spørgsmål i forbindelse med databeskyttelse, som også er relevant for andre grundlæggende rettigheder med hensyn

til automatisk beslutningstagning. Ifølge en Eurobarometer-undersøgelse ved kun 40 % af europæerne, at de kan have indflydelse på, hvornår beslutninger træffes automatisk. Kendskabet til denne rettighed er betydeligt større blandt dem, der arbejder med AI – de fleste interviewede rejste dette spørgsmål. Mange af de interviewede, herunder eksperter, fremførte imidlertid, at der er behov for større klarhed om anvendelsesområdet for og betydningen af retlige bestemmelser om automatiseret beslutningstagning.

På området for sociale ydelser nævnte interviewpersoner kun ét eksempel på fuldt automatiserede, regelbaserede beslutninger. Alle andre anvendelser, som de nævnte, gennemgås af mennesker. Interviewede fra offentlige forvaltninger understregede vigtigheden af en menneskelig gennemgang af alle beslutninger. De beskrev imidlertid sjældent, hvad en sådan menneskelig gennemgang faktisk omfatter, og hvordan øvrig information blev anvendt ved gennemgang af output fra AI-systemer.

Mens de interviewede var uenige om, hvorvidt den gældende lovgivning er tilstrækkelig eller ej, opfordrede mange til en mere konkret fortolkning af de eksisterende databeskyttelsesregler med hensyn til automatisk beslutningstagning som fastsat i artikel 22 i GDPR.

Effektiv adgang til domstolsprøvelse i sager med AI-baserede beslutninger

For effektivt at kunne anfægte beslutninger, der er baseret på brugen af AI, skal man vide, at AI anvendes, og hvordan og hvor man skal klage. Organisationer, der bruger AI, skal kunne forklare deres AI-system og beslutninger baseret på AI.

Adgang til domstolsprøvelse er både en proces og et mål og er afgørende for enkeltpersoner, der søger at få gavn af andre proceduremæssige og materielle rettigheder. Det omfatter en række grundlæggende menneskerettigheder. Til disse hører retten til fair rettergang og til effektive retsmidler under artiklerne 6 og 13 i ECHR og artikel 47 i EU's charter om grundlæggende rettigheder. Følgelig forpligter begrebet om adgang til domstolsprøvelse stater til at garantere hver enkeltpersons ret til at gå til retten – eller, i visse tilfælde, til et organ for alternativ tvistbilæggelse – til opnåelse af oprejsning, hvis det bliver fundet, at enkeltpersonens rettigheder er blevet krænket.

I overensstemmelse med disse standarder skal et offer for en krænkelse af menneskerettighederne som følge af en offentlig eller privat enheds udvikling eller brug af et AI-system have adgang til retsmidler for en national myndighed. I overensstemmelse med relevant retspraksis i henhold til artikel 47 i chartret og artikel 13 i den europæiske menneskerettighedskonvention skal retsmidlet være »effektivt såvel faktisk som retligt«.

Forskningsresultaterne identificerer følgende forudsætninger for, at oprejsningen er effektiv i praksis i sager med AI-systemer og deres virkning på grundlæggende rettigheder: Enhver skal være vidende om, hvornår AI anvendes, og informeres om, hvordan og hvor der kan klages. Organisationer, der anvender AI, skal sikre, at offentligheden informeres om deres AI-system og de beslutninger, der træffes på grundlag heraf.

Resultaterne viser, at det kan være en udfordring at forklare AI-systemer, og hvordan de træffer beslutninger, i lægmandsvendinger. Intellectuel ejendomsret kan besværliggøre tilvejebringelsen af detaljeret information om, hvordan en algoritme virker. Desuden er visse AI-systemer komplekse. Dette gør det vanskeligt at tilvejebringe meningsfuld information om funktionsmåden for et system og om relaterede beslutninger.

For at løse dette problem undgår nogle interviewede virksomheder helt at anvende komplekse metoder til en bestemt beslutningstagning, fordi de ikke ville være i stand til at forklare beslutningerne. Alternativt anvender de enklere dataanalysemetoder til det samme problem for at opnå en vis forståelse af de vigtigste faktorer, der påvirker visse resultater. Nogle af de interviewede fra den private sektor pegede på de bestræbelser, der er gjort for gradvist at forbedre deres forståelse af AI-teknologi.

FRA'S UDTALELSE NR. 6

EU-lovgiveren og medlemsstaterne bør sikre effektiv adgang til domstolsprøvelse for enkeltpersoner i sager med beslutninger truffet på grundlag af AI.

Til sikring af, at tilgængelige retsmidler kan tilgås i praksis, bør EU-lovgiveren og medlemsstaterne overveje at indføre en lovmæssig forpligtelse for offentlige forvaltninger og private virksomheder, der anvender AI-systemer, til at give personer, som søger oprejsning, information om funktionen af deres AI-systemer. Dette omfatter information om, hvordan disse AI-systemer når frem til automatiserede beslutninger. Denne forpligtelse vil bidrage til at opnå processuel ligestilling i sager, hvor enkeltpersoner søger oprejsning. Det vil også understøtte effektiviteten af ekstern overvågning og menneskerettigheds-tilsyn med AI-systemer (se FRA's udtalelse nr. 3).

I betragtning af vanskelighederne ved at forklare komplekse AI-systemer bør EU sammen med medlemsstaterne overveje at udarbejde retningslinjer til støtte for gennemsigtighedsindsatsen på dette område. I den forbindelse bør de trække på ekspertisen hos nationale menneskerettighedsorganer og civilsamfundsorganisationer, der er aktive på dette område.

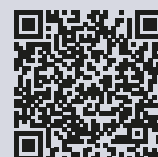
Dette sammendrag præsenterer de væsentligste resultater fra FRA's rapport om *Rettidig omhu for fremtiden – Kunstig intelligens og grundlæggende rettigheder*. Hovedrapporten findes på [FRA's websted](#).

»FREMME OG BESKYTTE DINE GRUNDLÆGGENDE RETTIGHEDER I HELE EU«

I FRA's rapport om kunstig intelligens og grundlæggende rettigheder gives der konkrete eksempler på, hvordan virksomheder og offentlige forvaltninger i EU bruger eller forsøger at bruge kunstig intelligens. Den fokuserer på fire kerneområder – sociale ydelser, forudsigende politiarbejde, sundhedstjenester og målrettet reklame. Rapporten drøfter de potentielle konsekvenser for de grundlæggende rettigheder og analyserer, hvordan der tages hensyn til sådanne rettigheder i forbindelse med brugen eller udviklingen af AI-applikationer.

Dette resumé indeholder hovedresultaterne fra rapporten. Disse kan danne grundlag for EU's og medlemsstaternes politiske bestræbelser på at regulere brugen af AI-værktøjer i overensstemmelse med menneskerettighederne og de grundlæggende rettigheder.

FRA – DEN EUROPÆISKE UNIONS AGENTUR FOR GRUNDLÆGGENDE RETTIGHEDER

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Wien – Østrig

Tlf. +43 158030-0 – Fax +43 158030-699

fra.europa.eu

facebook.com/fundamentalrights

twitter.com/EURightsAgency

linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency

Den Europæiske Unions
Publikationskontor